

İSLAMDA HAYVAN SEVGİSİ VE HAYVAN HAKLARI

İslam dini çevreyi, tabii güzellikleri korumayı, hayvanlar da dahil bütün canlılara karşı sevgi ve merhametle davranmayı emretmiştir. Hz. Peygamber ,

قالَ رسولُ اللّهِ: الرَّاحِمُونَ

يَرْحَمُهُمُ اللّهُ

تَعالى!

ارحَمُوا

مَنْ في ارضِ

يَرْحَمْكُمْ مَنْ في

السَّمَاءِ

قَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ قَرَ اَ اَنَّ اللهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى

ayette,

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ

وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً

وَيَخْلُقُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ

قَرَ اَ اَنَّ اللهَ يُسَبِّحُ

لَهُ مَنْ فِى

İslam'da hayvanların söz konusu edildiği nasslar (ayet ve hadisler) incelendiğinde hayvanlara birtakım hakların verildiği görülür. Kuran-ı Kerim'de bazı sureler çeşitli hayvan isimleri ile isimlendirilmiştir.[2] Nahl Suresi 8.

ayette,

اَلهَ يُسَبِّحُ

لَهُ مَنْ فِى

لَهُ مَنْ فِى

السَّمَوَاتِ وَاْلاَرْضِوَالطَّيْرُصَافَّاتٍكُلٌّ قَدْعَلِمَصَلاَتَهُوَتَسْبِيحَهُ وَاللهُعَلِيمٌبِمَايَفْعَلُونَ“Göklerde ve yerde bulunanlarla, dizi dizi kanat çırıp uçan kuşların, Allah’ın sınırsız kudret ve yüceliğini dile getirdiklerini görmüyor musun? Her biri de Allah’ı nasıl anacağını ve Allah’ı nasıl yücelteceklerini bilmektedirler. Allah da onların yaptıkları her şeyi tam olarak bilmektedir.”[3]

تُسَبِّحُلَهُالسَّمَوَاتُالسَّبْعُوَاْلاَرْضُوَمَنْفِيهِنَّوَاِنْ مِنْشَىْءٍاِلاَّيُسَبِّحُبِحَمْدِهِوَلَكِنْ لاَتَفْقَهُونَتَسْبِيحَهُمْ اِنَّكَانَحَلِيمًاغَفُورًا “Yedi gök ve yerle, onlarda ne varsa hepsi, O’nu noksan sıfatlardan tenzih eder. Ve hiç birşey yoktur ki, O’na hamd ederek O’nu noksan sıfatlardan tenzih etmesin. Yalnız siz onların tesbih edişlerini anlayamazsınız. Şüphe yok ki, o azap etmede acele etmez, suçları da örter.”[4]

Hadislerde hayvan hakları konusunda ısrarlı bir şekilde vurgulanan husus, onların yaşama haklarıdır. Hz. Peygamber'in tavsiye ve uygulamalarında belli başlı zararlılar hariç,[5] hayvanların faydasız ve keyfi bir şekilde öldürülmesi yasaklanmış, hayvanlara merhametli davranılması gereğine işaret edilmiştir.[6]

Diğer taraftan kuşlarla ilgili olarak kuş yuvalarının bozulmaması, yumurta ve yavrularının alınmaması için emir verdiğine, alınmış olan yavru ve yumurtaları yerlerine iade ettiğine dair rivayetleri ve bazı vahşi hayvanların derilerinin elbise, eyer vs. şeklinde kullanılmasını yasaklaması[7] göz önüne alınacak olursa, hassasiyet daha iyi anlaşılır. Yine Hz. Peygamber'in karınca, arı, kurbağa, hüdhüd ve surad kuşu vs. gibi hayvanlar karşısındaki tutumu (bunları öldürme yasağı)[8], sonraki nesiller

üzerinde fazlasıyla etkili olarak "hayvanın insan üzerindeki hakkı" şeklinde kolektif bilinci doğurmuştur. Öte yandan hayvan türlerinin ve neslinin devamı açısından ünemli olan av olgusuna da nasslarda yer almakla birlikte [\[9\]](#) doğal dengeyi bozan ve eğlence amaçılı avcılığa izin verilmemiştir. [\[10\]](#) Nasslarda hayvan haklarına ilişkin olarak belirtilen diğer hususlardan biri, onların gıdalarına üzen güsterilmesidir. Hz. Peygamber, sağmal hayvanları sağarken yavrusunun ihmal edilmemesi hususunu tembih etmiştir. [\[11\]](#) Ebû Hureyre'nin naklettiği bir rivayetle Hz. Peygamber; "Günahkâr bir kadının bir kuyunun yanından geçerken, kuyunun başında bir küpeğin susuzluktan dilini çıkarıp soluduğunu gürdüğünü, ona acıyarak ayağına giydiği ayakkabılarla kuyudan su çekip küpeğe verdiğini ve bu sebeple Yüce Allah'ın da onu bağışlayıp Cennet'e soktuğunu" bildirmiştir. [\[12\]](#) Yine Hz. Peygamber, bilinçli bir şekilde bir hayvanın gıdasız bırakılarak ülümüne sebebiyet veren kişinin karşılaşacağı acı sonucu belirterek bu hususta insanları uyarmıştır. [\[13\]](#) Hayvan haklarıyla ilgili bir diğer ünemli husus, onların temizlik ve bakımlarıdır. Hz. Peygamber, Ebû Hureyre'den gelen bir rivayette, koyunların burunlarının silinmesini, ağıllarının temizlenmesini emretmiştir. Aynı şekilde, keçilerin temizlenmesi için de emir verdiği, bize kadar gelen rivayetler arasındadır. [\[14\]](#) Hadislerde, Hz. Peygamberin hayvan haklarına ilişkin vurgularından biri, yük hayvanlarına, kapasitelerinin üzerinde bir yükün yüklenmemesidir. [\[15\]](#) Benzer şekilde Hz. Peygamber, hayvanların ilahi bir emanet olduğunu vurgulayarak, onlara iyi davranılması gerektiğini bildirmiştir. [\[16\]](#) Hz. Peygamber'in, üzellikle evcil hayvanlarla ilgili olarak, üzerinde durduğu ünemli hususlardan biri, onların yapılarına uygun olmayan tasarruflardan kaçınmaktır. Hayvanların yaratılış gayeleri doğrultusundan saparak, fıtrat harici işlerde kullanılması İslâm'a aykırı olmaktadır. İbn Abbas'ın rivayetine güre; "Peygamberimiz düvüştürme için hayvanları birbirine kışkırtmayı yasaklamıştır." [\[17\]](#) Horoz, deve, boğa, küpek, koç vb. hayvanları düvüştürme hep bu yasak içinde yer alır. Bunlar aynı zamanda hayvanlara eziyet etmektir. Hayvan haklarına ilişkin nasslarda vurgulanan bir diğer husus olarak eziyet ve işkence yasağını sayabiliriz. Eziyet ve işkence, fiziki olabileceği gibi, manevi de olabilir. [\[18\]](#) Her iki tür işkence hadislerde kesin bir dille yasaklanmıştır. Bu bağlamda "yüzüne vurularak düvülmesi", "canlı hayvanların hedef alınıp atış yapılması", [\[19\]](#) "yüzüne düvme (vesm) yapılması", [\[20\]](#) "düvüşmeleri için hayvanların kızıştırılmaları", "hayvanı kulağından çekmek", hadislerde işkence olarak telakki edilmiş ve kesin bir dille yasaklanmıştır. Diğer yandan birtakım hayvanların yaratılış gayesi, insanların gıdalarını teminden, yüklerini taşımaktan ibarettir. Bu gayeye hizmet için olan hayvanları keserken, kendilerine fazla acı vermeyecek şekilde kesmek, büylece onlara karşı bir merhamet eseri güstermek, insani bir gürev sayılmıştır. Bu bağlamda, Hz. Peygamber, hayvan keserken bile ona şefkatli olunmasını, eziyet edilmemesini emretmiştir. Hz. Peygamber'in açık ve ısrarlı talimatına güre, kurban kesimi, hayvanın acı çekmesini en aza indirecek şekilde olmalıdır. [\[21\]](#) Nasslarda hayvan haklarına çekilen dikkatler, hayvan hakları kuramının bilincinde olan bir Müslüman toplum ortaya çıkarmış süz konusu nasslar, hayvanlara yünelik muamelelerle ilgili kuramın etik ve hukuki dayanağını oluşturmuştur. İslâm tarihinde dürt halife düneminden itibaren hayvan haklarını korumaya yünelik emirler verildiği, aksine davrananların uyarıldığı ve cezalandırıldığı bilinmektedir. Özellikle Osmanlılar devrinde sahipsiz hayvanların bakım ve korumasının devlet tarafından sağlandığı, bu amaçla vakıflar kurulduğu da burada hatırlanabilir. Hayvan haklarına ilişkin hukuksal normlar, Osmanlı Kanunnamelerinde ilk dünemlerden beri yer almıştır. Süz gelimi, İkinci Beyazıt devrinde hazırlanan 1502 tarihli İstanbul Belediye Kanunnamesindeki şu

[illegible]